

Nye tall om ungdom

Samfunnsengasjement blant dagens unge¹

Guro Ødegård

Den 8. april 2003 streiket over 11 000 skoleelever over hele landet for å protestere mot Irak-krigen.² Det var ingen nasjonal organisasjon som framstod som aksjonens arrangør. Det var heller ingen leder som manet til kamp. All organisering og mobilisering skjedde på hver enkelt skole, ved hjelp av en nettverksbasert sammenslutning som kaller seg Ungdom mot krig. Møterommet var Internett. Her kunne løpesedler og annet materiell lastes ned. Kravene for å starte en lokal aksjonsgruppe var minimale:

*Du er ungdom, du er mot krig, og mot Bush. Punktum.
(www.fuckbush.no)*

Her krevdes ingen medlemskontingent. Her trengte en ikke å støtte opp under en organisasjons helhetssyn. Er du ung, er du mot krig og Bush, så streik den 8. april! Tusenvis fulgte oppfordringen.

Oppslutningen bryter med den vante forestillingen om at dagens unge er uengasjerte og lite opptatt av samfunnet. I politiske dokumenter og det offentlige ordskiftet de siste ti årene blir ofte nedgangen i valgdeltakelsen blant førstegangselgere (Berglund 2003) og rekrutteringsproblemer i politiske ungdomsorganisasjoner (Wollebæk 2001) brukt som argument for at ungdom er lite engasjert.

Forteller man hele sannheten om de unges samfunnsengasjement ved ensidig å rette blikket mot den sviktende oppslutningen ved offentlige valg og deltakelse i organisasjonslivet?

Kortfattet kan en si at personlig interesse, handlinger og muligheter for innflytelse er sentrale forutsetninger for et samfunnsengasjement (Petersson mfl. 1989). I denne artikkelen gis et oversiktsbilde av et slikt samfunnsengasjement blant dagens tenåringer. Samfunnsengasjement blir målt ved at

vi viser de unges interesse for politikk og samfunnsspørsmål, hvilke aktiviteter de deltar i, samt troen på at ulike aktiviteter kan bidra til å påvirke samfunnsutviklingen.

Analysene baserer seg på den nasjonalt representative spørreskjemaundersøkelsen *Ung i Norge 2002*, som ble utført blant nesten 12 000 elever i ungdomsskole og videregående skole. I undersøkelsen ble det stilt en rekke spørsmål om unges holdninger til samfunnsaktuelle temaer og sentrale institusjoner samt deltakelse i ulike aktiviteter. Svarprosenten var på 92,3. Bakgrunnen for studien og selve datainnsamlingen er beskrevet i en egen metoderapport (Rossow og Bø 2003).

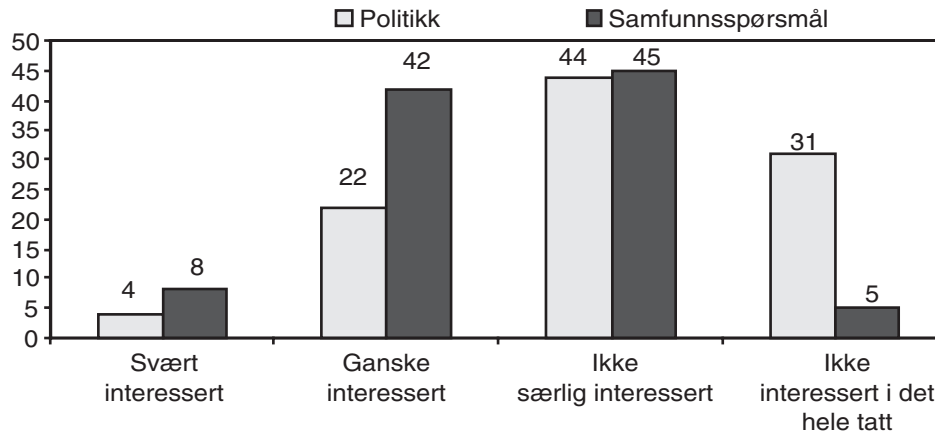
Den personlige interessen

De få norske studiene som er gjennomført blant ungdom om politisk interesse, viser at de unge er langt mindre interessert i politikk enn voksne. Den norske medborgerundersøkelsen fra 2001 viser at mens 29 prosent i alderen 14–18 år var politisk interessert, var andelen voksne (34–64 år) 61 prosent (Lidén og Ødegård 2002). Betyr dette at majoriteten av dagens unge ikke interesserer seg for spørsmål som strekker seg ut over deres egen privatsfære?

Det er rettet kritikk mot å måle samfunnsengasjement på denne måten (Lidén og Ødegård 2002). Kritikken dreier seg om bruken av ordet *politikk*. Mye tyder på at ungdom flest knytter *politikk* til noe som i liten grad angår dem. For mange gir også begrepet visse negative assosiasjoner. Dette ble understøttet i forberedelsene til *Ung i Norge*-undersøkelsen. Flere av skoleelevene vi snakket med, la ulikt meningsinnhold i begrepene *politikk* og *samfunnsspørsmål*. Politikk assosierte de til diskusjoner og uenighet mellom politikere, mens samfunnsspørsmål handlet om offentlige saker de selv var opptatt av i eget hverdagsliv. Fra tidligere undersøkelser har slike saker vist seg å være utdanningsmuligheter for ungdom, kriminalitet, rusproblematikk, slankepress, kroppsideal og rasisme med mer (Sletten 2001, Ødegård 2001).

På bakgrunn av dette ble to spørsmål stilt. For det første har vi det tradisjonelle spørsmålet: *Hvor interessert er du i politikk?* I tillegg ble det spurt om: *Hvor interessert er du i samfunnsspørsmål?*³

Figur 1. Andelen som er svært, ganske, ikke særlig og ikke i det hele tatt interessert i samfunnsspørsmål og politikk. Prosent.

Tallene i figur 1 viser at flere er i interessert i samfunnsaktuelle spørsmål enn i politikk. Mens 26 prosent oppgir å være svært/ganske interessert i politikk, oppgir halvparten av de unge en like stor interesse for samfunnsspørsmål.

Selv om halvparten av dagens unge ikke er særlig interessert i samfunnsspørsmål, gir likevel undersøkelsen et mer positivt bilde av ungdoms interesse for samfunnsaktuelle temaer enn tidligere studier har gitt.

Interesse for samfunnsspørsmål og politikk er jevnt stigende med økende alder. Mens 19 prosent av ungdomsskoleelevne er svært/ganske interessert i politikk, er andelen interesserte elever på videregående skole 33 prosent. Interessen for samfunnsspørsmål er også høyere blant de eldste elevene. Av elever på videregående oppgir 55 prosent å være svært/ganske interessert i samfunnsspørsmål, mens andelen interesserte ungdomsskole-elever er 45 prosent.

Det er 26 prosent av dem som er svært/ganske interessert i samfunnsspørsmål, som oppgir at de ikke er særlig eller overhodet interessert i politikk. Dette viser at mange unge tolker de to spørsmålene forskjellig. Det kan ikke her gis et eksakt svar på meningsforskjellen mellom politisk interesse og interesse for samfunnsspørsmål. De to spørsmålene handler mye om det samme, nemlig en orientering og interesse i spørsmål som er av en mer offentlig karakter og strekker seg utover det rent personlige. Dataene tydeliggjør svakheten ved å forstå et komplekst og sammensatt fenomen på basis av ett enkelt spørsmål. Særlig viktig blir dette når spørsmålet ikke oppleves som særlig relevant for ungdomsgruppen.

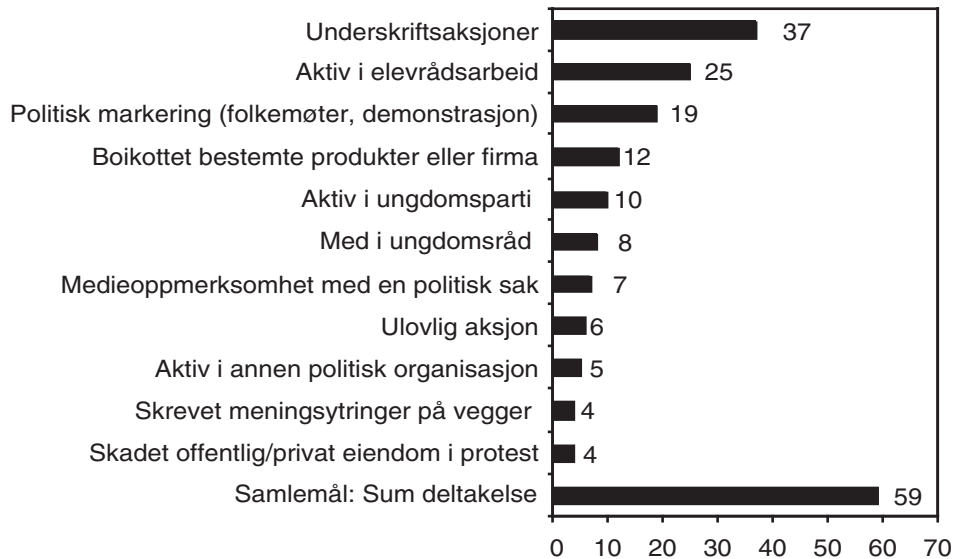
Hvilke aktiviteter utfører ungdom for å bli hørt?

I spørreskjemaet ble de unge presentert for 11 ulike aktiviteter man kan bruke for å uttrykke sin mening om ulike saker. Følgende spørsmål ble stilt:

*De neste spørsmålene handler om samfunnsengasjement og politikk.
Har du gjort noen av aktivitetene som er nevnt under?*

Det ble ikke satt noen tidsrammer for når aktivitetene skulle vært utført. Vi vet derfor ikke om informantene var aktive da de svarte på spørsmålet, eller om deltakelsen stammet fra tidligere.

Figur 2. Andelen som har vært med på følgende aktiviteter. Prosent.

Figur 2 viser at totalt 59 prosent av de unge har deltatt i én eller flere aktiviteter. Det er de lettest tilgjengelige aktivitetene som er mest utbredt. Vanligst er underskriftsaksjoner (37 prosent). Hver fjerde elev har deltatt i elevrådsarbeid, mens 19 prosent har deltatt i politiske markeringer i form av folkemøter eller andre lovlige demonstrasjoner. Det er 12 prosent som har boikottet bestemte produkter eller firma, og 1 av 10 er eller har vært med i et politisk parti. Kommunale ungdomsråd eller liknende medvirkningstiltak for ungdom er det i alt 8 prosent som har deltatt i. Omtrent like mange har brukt media som kanal for sine ytringer. Bare 5 prosent oppgir at de er med eller har vært med i «andre politiske organisasjoner». Ulovlige

aksjoner, det å skrive meningsytringer på vegger og skade annen eiendom i protest er de aktiviteter som er minst utbredt. Mens 6 prosent har deltatt i én eller flere ulovlige aksjoner, har 4 prosent henholdsvis skadet annen eiendom i protest og skrevet slagord på vegger.

Er det slik at ungdom begrenser sin deltakelse til én enkelt aktivitet? Av de unge er det 41 prosent som ikke har deltatt i noen aktiviteter. De framstår som ikke-aktive. Videre har 25 prosent deltatt i én enkelt aktivitet, mens 34 prosent har deltatt i to eller flere aktiviteter. Disse framstår i denne sammenheng som aktive.

I tidligere studier har aktivitetene blitt kategorisert i tre ulike grupper innen for noen felles rammer knyttet til organisering, tidshorisont for aktiviteten og lovlighetsgrad (Sletten 2001, Ødegård 2001, Lidén og Ødegård 2002, Sletten 2003). Her har jeg kalt disse kategoriene for de konvensjonelle aktiviteter, de aksjonsorienterte aktiviteter og ulovlige ytringer. Hvor utbredt er disse aktivitetskategoriene?

De konvensjonelle aktiviteter er tradisjonelle i den forstand at de foregår via formelt organiserte kanaler som man er med i over en lengre tidsperiode. Dette er elevrådsarbeid, politisk organisasjonsdeltakelse og ungdomsråd. En tredjedel av de unge (33 prosent) har deltatt i en eller flere slike aktiviteter.

De mer *aksjonsorienterte aktiviteter* retter seg i større grad mot enkeltsaker, er adhocorienterte og tidsmessig begrenset. Man trenger ikke å være organisert for å delta i disse aktivitetene, og deltakelsen kan være mer eller mindre spontan uten større forpliktelser. Underskriftskampanjer, politiske markeringer, boikotter og medieoppslag går inn i denne aktivitetskategorien. Nesten halvparten av de unge (45 prosent) har deltatt i én eller flere slike aktiviteter.

De aktivitetene som er minst utbredt, er de mer ekstreme ytringsformene, det jeg her kaller *ulovlige ytringer*. Én av ti har deltatt i aktiviteter innenfor denne kategorien, som omfatter ulovlige aksjoner, det å skrive meningsytringer på vegger og å skade andres eiendom i protest. Det er vanskelig å vite om slike ulovlige ytringer er politisk motivert eller føyer seg inn i rekken av et mer problemorientert atferdsmønster hos de unge. Sletten (2001) har blant annet vist at gruppen som har utført slike aktiviteter, er overrepresentert av gutter som også har deltatt i vinningskriminalitet.

Elevene på ungdomsskolen og videregående skiller seg ikke nevneverdig fra hverandre med hensyn til aktivitetsnivå innenfor de ulike aktivitetskategoriene. Et unntak er de aksjonsorienterte aktivitetene, som 57 prosent av elevene på videregående og 34 prosent av ungdomsskoleelevene har vært med på.

De tre aktivitetskategoriene er ikke gjensidig utelukkende. Til en viss grad er de faktisk overlappende. Det viser seg at de fleste unge som har deltatt i konvensjonelle aktiviteter, også er aktive på andre arenaer. Eksempel-

vis er jenta som er medlem i Natur og Ungdom, også med i en politisk organisasjon. Dermed har hun med stor sannsynlighet deltatt i aksjoner. Har hun engasjert seg i Snøhvit-utbyggingen, kan det dessuten være at hun har deltatt i ulovlige aksjoner.

Viljen til å avgi stemme ved valg

Den mest brukte indikatoren for å måle om demokratiet lykkes, er oppslutningen ved de offentlige valgene. Ved stortingsvalget i 2001 brukte bare 56 prosent av førstegangsvelgerne stemmeretten sin (www.ssb.no). De siste tiår har valgdeltakelsen vist en nedadgående kurve – både blant voksne og førstegangsvelgere (Bjørklund og Saglie 2000, Aardal 1999, Berglund 2003).

Den potensielle valgdeltakelsen blant ungdom er likevel mye større enn den faktiske. Hele 90 prosent av de unge oppgir at de ville brukt stemmeretten sin dersom de hadde mulighet til det. Rundt 65 prosent har en klar formening om hvilket parti de ville stemt på, mens 25 prosent er usikre på hvilket parti de hadde valgt. Bare 10 prosent oppgir at de ikke ville brukt stemmeretten, noe som viser at bare en liten andel av de unge aktivt vender ryggen mot valgkanalen.

Andelen som er usikre på hvilket parti de ville stemt på, er noe høyere hos ungdomsskoleelever enn hos elever på videregående skole. Dette har nok sammen med at de yngste elevene ikke har hatt behov for å gjøre seg opp en mening om egen valgdeltakelse, ettersom det er tre år eller mer til de får sjansen til å delta. Disse har heller ikke deltatt ved skolevalget høsten 2001, da slike avholdes kun ved de videregående skolene. Også motstanden mot å stemme synes å være synkende med økende alder.

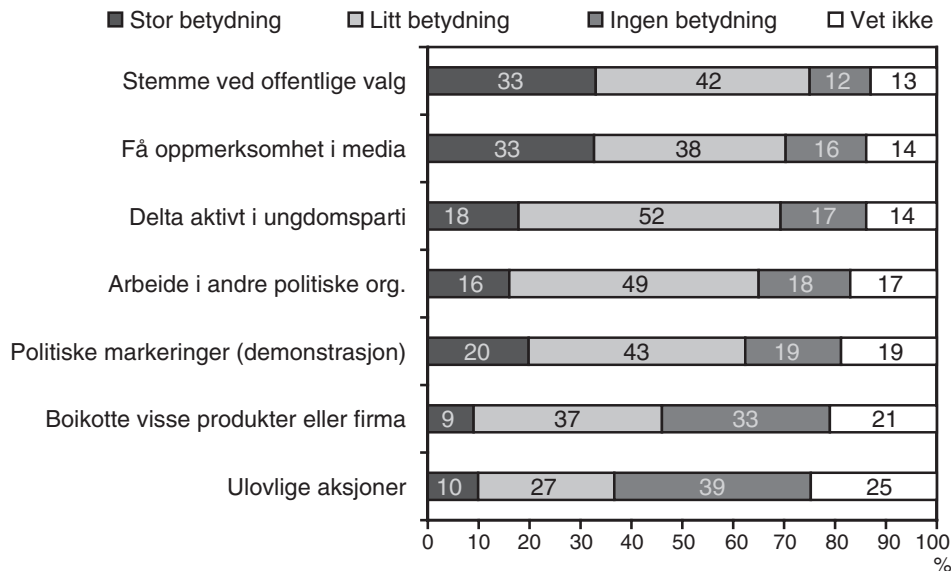
Hvilke aktiviteter tror unge virker?

Hvilke kanaler og aktiviteter har ungdom mest tro på dersom de skal påvirke? Følgende spørsmål ble stilt:

Hvis man ønsker å påvirke utviklingen av samfunnet, hvor stor betydning tror du tiltakene under kan ha?

Det ble listet opp sju ulike aktiviteter, og ungdommene ble bedt om å ta stilling til om aktivitetene hadde stor, litt eller ingen betydning. Svaralternativet *vet ikke* er også tatt med for å vise hvor stor andel unge som ikke har gjort seg opp en mening om disse spørsmålene.

Figur 3. Betydningen av ulike aktiviteter for å påvirke samfunnsutviklingen. Prosent.

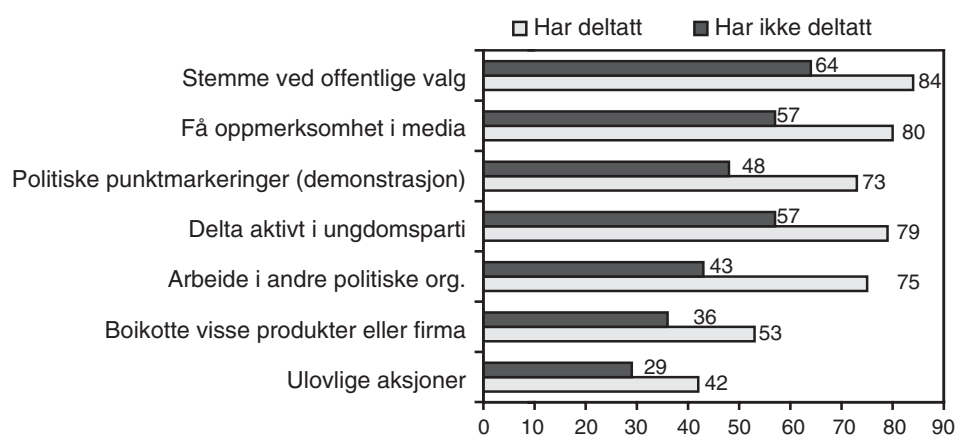
Den aktiviteten de fleste ungdommene i undersøkelsen ikke har tilgang til, valgdeltakelse, er også den aktiviteten de har størst tro på kan bidra til å påvirke samfunnet. Bare 12 prosent mener det å avgi stemme ved valg ikke har betydning, mens 33 prosent mener dette har stor betydning. At like mange har stor tro på media som en viktig påvirkningskanal, viser hvilken makt de unge opplever pressen har. I den andre ytterkanten finnes boikotting og ulovlige aksjoner. Dette er de aktivitetene de unge har minst tro på kan endre samfunnsforholdene (rundt 10 prosent).

Når det gjelder politisk organisasjonsarbeid og politiske markeringer, mener i underkant av 20 prosent at disse aktivitetene har stor betydning.

En relativt stor andel av de unge (mellom 13 og 25 prosent) har ikke gjort seg opp en mening om de ulike aktivitetstypenes betydning. Andelen som svarer *vet ikke*, er høyere jo mer «ekstreme» aktivitetene er.

Er det slik at de som har deltatt i én eller flere aktiviteter, har større tro på at det hjelper å utføre slike aktiviteter for å påvirke samfunnsutviklingen, enn de ikke-aktive?

Figur 4. Andelen som mener følgende aktiviteter har stor/litt betydning for å påvirke samfunnsutviklingen etter deltakelse i aktiviteter som indikerer samfunnsengasjement. Prosent.

Gjennomgående viser figur 4 at de aktive unge har langt mer tro på de ulike aktiviteter som virkemiddel enn de ikke-aktive. Særlig stor er avstanden mellom de aktive og ikke-aktive når det gjelder det å arbeide i andre politiske organisasjoner enn partipolitiske. Mens 75 prosent av de aktive mener denne aktiviteten har betydning, er det bare 43 prosent av de ikke-aktive som deler denne tiltroen. Avstanden er minst for de ulovlige aksjonene, men også her har de aktive en betydelig større tiltro enn de ikke-aktive.

Selv å ha deltatt i én eller flere aktiviteter synes å styrke troen på at det nytter å engasjere seg. Mange av de aktive har kanskje selv erfart at det hjelper, mens de ikke-aktive mangler denne erfaringen. De ikke-aktives lave tro på muligheten for innflytelse kan tolkes som et uttrykk for manglende kunnskaper om hvordan demokratiet fungerer. At andelen som svarer *vet ikke* på disse spørsmålene, er langt høyere blant de ikke-aktive enn de aktive, støtter en slik antakelse. En annen tolkning er at de ikke-aktive i utgangspunktet har en manglende tro på at det er mulig å påvirke samfunnsutviklingen. Dette vil i så fall bidra til at de bevisst avviser de ulike kanalene og framstår som motløse borgere.

Konklusjoner

Ung i Norge 2002 viser stor variasjon mellom tenåringers orientering og deltakelse i aktiviteter som indikerer et samfunnsengasjement. Flertallet står ikke på utsiden som passive betraktere av samfunnsutviklingen. Seks av ti har deltatt i én eller flere aktiviteter som har potensial til å skape gjengklang i det offentlige ordskiftet. Spennvidden i aktivitetsnivå variere sterkt, alt fra dem som har deltatt i mange aktiviteter, til dem som har begrenset seg til eksempelvis å sende e-post til Bush for å protestere mot Irak-krigen. Undersøkelsen viser også at en stor del av dagens tenåringer aldri har deltatt i noen av aktivitetene. Andelen ikke-aktive er større jo yngre ungdommene er.

På tross av at flertallet faktisk har deltatt i ulike samfunnsrelaterte aktiviteter, er det likevel få som gir uttrykk for en politisk interesse i tradisjonell forstand. Undersøkelsen bekrefter tidligere forskning som viser at den politiske interessen blant ungdom er lav. Til gjengjeld er interessen for samfunnsspørsmål høyere.

De ikke-aktive har i langt mindre grad enn de aktive tro på at en faktisk kan ha innflytelse i samfunnet gjennom ulike virkemidler. Dette viser hvilken betydning deltakelse har for å gi unge troen på at det nytter. Det er også gjennom deltakelse de unge lærer demokratiets normer og spilleregler. Mangel på slik kunnskap kan gi grobunn for apati og avmakt (Dahl 1991).

En minoritet blant dagens unge framstår som ikke-aktive og kanskje endog motløse tilskuere til samfunnet. Disse deltar ikke og har heller ingen interesse av spørsmål som retter seg mot samfunnsmessige prosesser i vid forstand. Majoritetsbildet, derimot, viser at dagens unge er mer eller mindre aktive, men også rotløse deltakere. Mange prioriteter aksjonsorientert deltakelse de kan gå inn og ut av, framfor deltakelse innenfor faste organiserte rammer som forplikter over tid.

Noter

1. Takk til Anders Bakken, Olve Krange og Gruppe for ungdomsforskning ved NOVA for nyttige kommentarer.
2. Informasjon om antallet demonstranter er gitt av Erik E. Moxnes i *Ungdom mot krig*.
3. Spørsmålene hadde fire svaralternativer: *svært, ganske, ikke særlig* og *ikke interessert i det hele tatt*. I tillegg var det på politisk interesse tatt med svaralternativet *vet ikke*. Dette utgjorde 4,5 prosent av utvalget og er tatt ut av analysene.

Litteraturliste

- Berglund, Frode (2003). Ungdom og valgdeltakelse. I: Fredrik Engelstad og Guro Ødegård (red.): *Ungdom, makt og mening*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjørklund, Tor og Jo Saglie (2000). *Lokalvalget i 1999. Rekodlav og rekordhøy deltagelse*. Rapport 12:2000. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Dahl, Robert A. (1991). *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Lidén, Hilde og Guro Ødegård (2002): *Ungt engasjement. Ungdoms samfunnsengasjement og lokalpolitiske deltagelse*. NOVA-rapport 6/2002. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Pettersson, Olof og Anders Westholm mfl. (1989). *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Rosow, Ingeborg og Anne Kristin Bø (2003). *Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sletten, Mira Aaboen (2001). *Ung i Tromsø. Om problematferd, fritid, framtid og samfunnsengasjement*. NOVA-rapport 12/2001. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sletten, Mira Aaboen (2003). *Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002. Hva gjør de? Hva vil de?* NOVA-rapport 4/2003. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ødegård, Guro (2001). *Ungdomstid i Fredrikstad*. NOVA-rapport 6/2001. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Wollebæk, Dag (2001): Moderniseringen av organisasjonssamfunnet i et generasjonsperspektiv. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1 (1):69–87.
- Aardal, Bernt (1999): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlag.